

V., Domashenko I.A. Atlas po psihologii. Informatsionno-metodicheskoye posobiye po kursu "Psihologiya cheloveka" / M.V. Gamezo, I.A. Domashenko. – M.: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii, 2004 - 276 p. **3. Defektologichnyi slovnyk:** navchlniy posibnyk / V.I. Bondar, V.M.Synov / Za redaktsiyeyu V. I. Bondarya, V. M. Synova. – K.: «MP Lesia», 2011. – 528 p. **4. Zaporozhets A. V.** Razvitiye vobrazheniya i deyatelnosti // Voprosy psihologii, 1996. – №6. – p. 43-51. **5. Ponomaryov Y.A.** Psihologiya tvorchestva I pedagogika / Y.A. Ponomarev. – M.: Pedagogika. – 1976. – 290 c. **6. Shapar V. B.** Suchasnyi tlumachnyi psyhologichnyi slovnyk / V. B. Shapar. – Kh. : Prapor. – 2005. – 640 p.

Федорова О.М. Стан розвитку творчої словесної уяви дітей з порушеннями зору молодшого шкільного віку

У статті обґрунтовано та описано методику вивчення стану розвитку відтворюючої та творчої словесної уяви дітей молодшого шкільного віку за допомогою авторських методик «Казка, яку розповів казкар», «Допоможи казкареві», «Стань казкарем». Представлено результати вивчення особливостей відтворення та доповнення прослуханої казки дітьми з порушеннями зору у порівнянні з зоровою нормою, а також порівняльні результати самостійного вигадування чарівної казки дітьми. Також визначені критерії прояву відтворюючої та творчої уяви при доповненні й вигадуванні чарівних казок: повнота та цілісність сюжету казки; повнота та відповідність обставин (казкового оточення) сюжету казки; завершеність образів героїв казки, їх зовнішності та характерів. Отримані результати продемонстрували цілий ряд відмінностей між дітьми з порушенням і нормальним зором у розвитку їх творчої словесної уяви за визначеними критеріями, а також характерні типологічні особливості в проявах словесної творчої уяви сліпих та слабозорих. За результатами проведеного дослідження були визначені напрямки роботи психолога з розвитку творчої словесної уяви дітей з порушеннями зору молодшого шкільного віку за допомогою казок.

Ключові слова: діти з порушеннями зору, творча словесна уява, відтворююча уява, чарівні казки.

Фёдорова Е.М. Состояние развития творческого словесного воображения у детей младшего школьного возраста с нарушениями зрения

В статье представлено обоснование и описание методики изучения состояния развития репродуктивного и творческого словесного воображения у детей младшего школьного возраста при помощи авторских методик «Сказка, рассказанная сказочником», «Помоги сказочнику», «Стань сказочником». Представлены результаты изучения особенностей воспроизведения и дополнения прослушанной сказки детьми с нарушениями зрения в сравнении с нормой зрения, а также сравнительные результаты самостоятельного сочинения сказки детьми. Также определены критерии проявления репродуктивного и творческого воображения при дополнении и сочинении волшебных сказок: полнота и целостность сюжета сказки; полнота и соответствие обстоятельств (сказочного окружения) сюжета сказки; завершенность образов героев сказки, их внешности и характеров. Полученные результаты продемонстрировали целый ряд отличий между детьми с нарушенным и нормальным зрением в развитии их творческого словесного воображения по указанным критериям, а также характерные типологические особенности в проявлениях словесного творческого воображения у слепых и слабовидящих. Опираясь на результаты проведенного исследования, были определены направления работы психолога по развитию творческого словесного воображения у детей с нарушениями зрения при помощи сказок.

Ключевые слова: дети с нарушениями зрения, творческое словесное воображение, репродуктивное воображение, волшебные сказки.

Fedorova O.M. Development of creative verbal imagination of visually impaired children of primary school age

The article presents the substantiation and description of the research method for studying developmental state of reproductive and creative verbal imagination of visually impaired children of primary school age by using author methodic «Fairytale told by the tale teller», «Help the tale teller», «Be the tale teller». It also contains results of the study on peculiarities in reproducing and completing a heard fairytale by visually impaired children in comparison to children with normal vision, as well as comparative analysis of independent making up the tales by the children. There are also defined criteria for developmental levels of reproductive and creative imagination when completing and composing new fairy tales: completeness and integrity of the story; completeness and relevance of the environment (fairytale circumstances) to the story; completeness of the characters, their appearance and personalities. Collected results demonstrate a number of differences between children with normal and impaired vision in development of their creative verbal imagination with regard to identified criteria, as well as typical typological peculiarities of creative imagination of visually impaired and blind children. Based on results of the conducted research, there were defined major tasks for psychologist's work aiming at development of creative imagination using fairytales.

Key words: visually impaired children, creative verbal imagination, reproductive imagination, and fairytales.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент: д.психол.н., проф. Шульженко Д.І.

УДК 373.3.016-053-056.264:81'233

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Хоменко С.О.

Актуальність своєчасного мовленнєвого розвитку в дошкільному дитинстві визначає особливу важливість створення оптимальних умов для якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, що

виявляються в специфічно дитячих видах діяльності й пов'язані із комунікацією [8, с.15]. Функція спілкування є однією з найважливіших функцій мовлення. Починаючи з раннього віку, дитина, спілкуючись з дорослими, користується мовленням як засобом комунікації.

За даними А.В.Мудрик, Х.Міккін, Х.І.Лійнетс, М.Хенно та інших порушення спілкування в дитинстві призводить до втрати емоційних контактів з дорослими та однолітками, до відсутності комплексу поживлення, недорозвинення комунікативної функції мовлення, до нездатності встановлення конструктивних взаємовідносин, несформованості навичок спілкування. У зв'язку з цим, актуальним є питання щодо підготовки дитини раннього віку до спілкування, формування у неї комунікативних умінь та навичок, необхідних для ефективного входження в соціальне середовище [2, с.25-26].

Проблему спілкування вивчали І.Д.Бех, О.О.Бодальов, О.Ф.Бондаренко, О.В.Запорожець, Я.Л.Коломинський, О.О.Леонтєв, М.І.Лісіна, О.В.Пісарєва, В.В.Рубцов. Важливість комунікативно-мовленнєвого розвитку у процесі становлення особистості та індивідуальності дитини обґрунтували у своїх працях Г.М.Андрєєва, А.М.Богуш, Н.М.Дятленко, О.Л.Кононко, С.В.Корницька, Н.Л.Крутії, Т.О.Піроженко, Ю.О.Приходько, Т.О.Рєпіна, А.Г.Рузька та ін. Дослідженнями генезису спілкування за кордоном займалися Дж.Боулбі, Р.Спітц, А.Фрейд та багато інших. На початку 60-х років широке дослідження генезису спілкування та комунікативних навичок розгорнулася і у вітчизняній психології. Так, наприклад, проблеми взаємодії дорослого і дитини відображені в працях М.М.Щелованова, Н.А.Аскаріної, Р.В.Тонковой-Ямпольської. Завдяки цим ученим була створена наукова школа з нормальної фізіології дитинства. М.І.Лісіна та А.В.Запорожець піддали систематичному і поглибленому вивченню генезис спілкування у дітей перших років життя [2, с.6].

Метою даної статті є теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативних здібностей дітей раннього віку в онтогенезі.

Дошкільна педагогіка та психологія розглядають спілкування як провідну форму життєдіяльності дитини, що визначає необхідність розвитку у ранньому віці комунікативно-пізнавальних здібностей, потреби у спілкуванні. Саме комунікативні здібності забезпечують ефективність спілкування, адекватне сприйняття й оцінку інших людей, соціально-психологічну адаптацію[3].

Спеціальні дослідження доводять: кінець раннього дитинства, дошкільний період – це роки, коли соціальна обдарованість і комунікативні здібності за сприятливих умов починають ефективно проявлятися й розвиватися. Передумовами комунікативного розвитку є становлення самосвідомості, потреба у спілкуванні, нових його видів, зокрема позаситуативно-особистісних (М.І.Лісіна, А.Г.Рузька), удосконалення пізнавальних процесів, соціальної перцепції як значущої складової соціальних здібностей [3].

Становлення в людини всіх психічних функцій, психічних процесів, особистості в цілому неможливе без міжособистісного контакту. При цьому мовленнєвий розвиток та його вдосконалення необхідно розглядати як відображення становлення навичок комунікативно-мовленнєвої взаємодії. Здатність до спілкування розуміється як комплексна здатність користуватися засобами взаємодії (невербальними, предметно-практичними, мовними), що забезпечують успішність цілей комунікації [8, с.15-16].

Комунікація (від лат. communicatio – єдність, передача, з'єднання, повідомлення) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами [2, с.9].

Комунікативно-мовленнєві здібності можна охарактеризувати як індивідуальні психологічні й психофізіологічні особливості, що сприяють швидкому й якісному засвоєнню умінь та навичок спілкування в конкретній ситуації взаємодії з оточуючими[8, с.16].

Основним засобом комунікації є мовлення. Мовлення виконує п'ять основних функцій: дозволяє виражати думки, залучатися до культурного життя, встановлювати і підтримувати соціальні стосунки, відносити об'єкти і явища до певних лінгвістичних критеріїв, а також забезпечує процес мислення. Три функції мовлення: комунікативна, семантична і пізнавальна – мають особливу важливість для розвитку дитини в ранньому віці[4].

Комунікативна функція мовлення історично найбільш рання. Ця форма спілкування у дітей вже можлива на елементарних довербальних формах спілкування(зоровій функції, за допомогою жестів, міміки і т.д.). Приблизно з другого півріччя життя дитини під впливом спілкування з дорослими, які мають певний мовленнєво-специфічні риси. Емоційне спілкування з дитиною в цьому віці сприяє розвитку не лише комунікативних здібностей, а й розумінню зверненого мовлення [10, с.42].

Становлення форм комунікації відбувається поступово. Так, в поведінці дитини від народження до одного року можна виділити чотири етапи (за Н.І.Лепскою) [6, с.11]:

І етап: від народження до 2,6 місяця

На початковому етапі розвитку дитини "спілкування" носить односторонній характер і здійснюється передусім завдяки предметним діям матері (вона годує дитину, усуває причини дискомфорту, заспокоює її). Іноді ці дії озвучуються (мати співає, щось промовляє). Проте ці вокалізації тільки суб'єктивно для матері є зверненими

до дитини. Реально ж вони носять емоційний характер, а їх функція – супровід відповідних предметних дій. Це усього лише передумови для комунікації, а не її акт[6,с.12].

II етап: від 2 - 2,6 до 5 - 6 місяців

На цьому етапі форми спілкування матері з маленькою дитиною – це її індивідуально звернений монолог, який має звуко-жестово-мімічну структуру. Головною є міміка, особливо посмішка – сильний стимул для реакції відповіді у дитини[5]. Великого значення набувають жести; особливо виразними бувають рухи рук. Жести і міміка, як правило, супроводжуються звуками голосу. Звуки можуть бути як мовленнєвими (з'єднання лексично значимих одиниць), так і не мовленнєвими (ласкаві прицокування, заохочувальні та застережні вигуки).

У цьому ж віці дитина починає сприймати звернення матері й намагається на нього відповідати загальною руховою активністю (комплексом похвлявання), вокалізаціями гуління, посмішкою. Так виникає спілкування, оскільки "звернений" монолог матері отримує видимий відгук з боку дитини. Таким чином форма спілкування наближається до діалогу[6,с.12].

III етап: від 5-6 до 10-11 місяців

Суть спілкування на цьому етапі полягає в тому, що мати й дитина поперемінно, а іноді одночасно виражають свій емоційний стан, ніби ведуть свої комунікативні партії. Цю синкретичну єдність монологу і діалогу можна назвати дуєтом.

У науковій літературі цю форму комунікативної діяльності дитини прийнято називати "лепетними" монологами. Вони здійснюються невербальними звуковими засобами і не передають яку-небудь інформацію, а виражають захопленість чим-небудь, ігрову активність дитини[6,с.13].

IV етап: від 8-9 до 12-14 місяців

На цьому етапі вокалізації жести, міміка як матері, так і дитини набувають власне комунікативної значущості. Мелодика мовлення матері тепер є не лише чинником емоційного впливу, а усвідомлюється дитиною як знаковий феномен, який дозволяє диференціювати питання, спонування. Багато дослідників відмічали раннє сприйняття дітьми основних інтонаційно-комунікативних контурів (ствердження, питання і спонування) в мовленні дорослих(Н.А.Аксаріна, Болінджер, Smith, Muller, Dalle) [6,с.14].

Отже, комунікативний чинник в розвитку становлення мовлення у дітей відіграє велику роль на всіх етапах розвитку мовлення: в довербальному, у момент становлення, і надалі в розвитку. Але цей вплив не завжди однаково значущий на кожному з етапів розвитку мовлення. Відбувається це тому, що у дітей раннього віку в різні періоди розвитку змінюється сам комунікативний чинник. Спілкування у дітей зазвичай характеризується також особливою потребою, що не зводиться до інших життєвих потреб дитини. Залежно від спільного спілкування дитини і дорослого змінюється і потреба в цьому спілкуванні залежно від віку, рішення тих або інших завдань життєдіяльності дитини.

У 1 рік і 3 місяці дитина починає грати з іграшками в різні ігри, які організовує дорослий за допомогою словесної інструкції; любить розглядати картинки, знаходячи назване зображення; виконує будь-яке доручення на усне прохання, розуміє назви оточуючих предметів, назви деяких якостей предметів і їх оцінок: "великий, маленький, хороший, поганий". Відбувається швидкий стрибок в розвитку імпресивного мовлення: у дитини виникає узагальнене розуміння деяких слів, наприклад, при слові "лялька" може принести не ту, що часто була у вживанні, а іншу ляльку. Інтенсивно збільшується швидкість утворення фонемної диференціації, причому розрізнення звуків мовлення на слух відбувається швидше, ніж немовленнєвих звуків[10,с.8].

До двох років дитина вже розуміє нескладний сюжет картинки, любить слухати казки, пісеньки, вірші, добре диференціює слова, що відрізняються один від одного тільки однією фонемою (наприклад, показує на картинці, де вуса, вуха).

До кінця 2-го року дитина в основному опановує уміння виділяти і розрізняти фонемні рідного мовлення, розуміє розповідь без супроводу її ілюстраціями (наприклад, казку) і може відповісти на питання, пов'язані зі змістом почутого тексту, добре розуміє мовлення оточуючих.

Певну роль в розвитку комунікативного мовлення відіграють взаємовідносини дитини з іншими дітьми та дорослими. До року у дитини з'являється лише специфічна реакція на інших дітей: вона цікавиться тим, що вони роблять, перекликається з ними, посміхається іншій дитині, виникає "спільна гра". На другому році життя дитина вже цікавиться діями інших дітей, спілкується з ними емоційно, проявляє співчуття, віддає на прохання дорослого іншій дитині іграшку або виявляє протест - руховий, словесний, емоційний. У дитини під впливом дорослих формується позитивне відношення до інших дітей: дорослий привертає увагу дітей один до одного, дає посилені доручення, вчить виражати позитивне відношення в діях і в мові[1; 9].

На 3-му році життя у дитини з'являються різноманітні форми спілкування: під час гри малюк ділиться іграшками, враженнями, звертається з проханням, виражає відношення до дій іншого, дає поради, допомагає дітям. В цьому віці засвоюються основні граматичні форми і основні синтаксичні конструкції рідної мови. У мовленні дитини зустрічаються майже всі частини мови, різні типи речень. Найважливішим придбанням

мовлення на цьому етапі мовленнєвого розвитку є те, що слово набуває предметного значення. З цим пов'язані перші узагальнення - дитина означає одним словом предмети, різні за своїми зовнішніми властивостями, але схожі за якоюсь істотною ознакою або способом дії з ними. В той же час спостерігається вибіркоче відношення до дітей, малюк вважає за краще спілкуватися тільки з однією дитиною, або таке відношення не формується. Впродовж перших трьох років життя удосконалюється не тільки розуміння мовлення, а відбувається формування активного власного мовлення дитини для вираження стосунків між людьми і предметами. Розуміння мовлення зазвичай випереджає розвиток активної мовленнєвої функції. Приблизно 100 слів дитина засвоює вже до 1,5 років життя. До кінця другого року життя діти знають вже приблизно 300, а до трирічного віку - 1200- 1500 слів[4].

Мова дозволяє представити світ в символічній, абстрактній формі, класифікувати об'єкти, відносити їх до різних категорій. У міру розвитку рівня лексико-граматичної сторони мовлення дитина вже в змозі проводити різні інтелектуальні операції: порівняння, аналіз, синтез. Така регулююча функція мовлення формується вже на ранніх етапах розвитку дитини[10,с.12].

З розвитком мовлення спілкування стає досконалішим. Його ефективність залежить не тільки від знання граматичних правил і значень, але, насамперед, від навичок висловлювання певної думки у відповідній ситуації. Вміння спілкуватись, розмовляти ґрунтується на наступних соціальних навичках: послідовність говоріння, врахування досвіду, вмінь, інтересів і потреб співрозмовника; уникнення домінування в розмові та перебивання співрозмовників; вияв уваги та готовності продовжити спілкування невербальними засобами (поглядом, жестом тощо) [2,с.15].

Отже, з розвитком когнітивних навичок, розширенням знань про навколишній світ у дітей вдосконалюється і спілкування. Діти навчаються слухати, часто висловлюють у повідомленнях багатозначність й обходяться без тлумачення її іншими.

Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини раннього дошкільного віку відбувається на таких рівнях:

а) *поведінковий рівень (оволодіння мовленнєвою поведінкою), особливостями якого є:* спрямування уваги на партнера по спілкуванню, настанова на реакцію-відповідь; володіння різноманітними експресивно-мімічними засобами спілкування, вміння налагоджувати міжособистісні контакти:

б) *когнітивно-лінгвістичний рівень (розвиток понятійної свідомості), який характеризують:* розуміння просторово-часових ознак ситуації спілкування (значення слів, що характеризують місце, час, зміст взаємодії); усвідомлення емоційного змісту ситуації спілкування (значення слів, що характеризують емоційний стан людини); розуміння дійових осіб у грі, праці (значення слів, що характеризують людину); збагачення словникового запасу (різноманітне і точне використання лексики, що відповідає ситуації і змісту спілкування; граматична правильність мовлення; фонетичний розвиток (вимова звуків, дикція, сила голосу, паузи, наголос);

в) *особистісний рівень (регулювання мовленнєвої взаємодії, свідченням якого є:* прагнення до розгорнутості, логічності й зв'язності висловлювання, розповіді; керування мовленням, його зміна відповідно до розвитку ситуації; удосконалення характеру продукованого тексту (враховуючи ситуацію, досвід, творчий підхід); самооцінка в дії, що визначає тип комунікативної позиції у спілкуванні; ціннісні орієнтації, пов'язані з людиною (оцінка співрозмовника, безоцінне сприймання іншої людини); потреба в міжособистісному спілкуванні, широта та дієвість його мотивів[2,с.16].

До критеріїв сформованості комунікативно-мовленнєвих здібностей дітей вчені (Т.О.Піроженко, А.Г.Арушанова) відносять: стійкість сформованості мотивів спілкування з дорослими та однолітками; ініціативність спілкування; самостійність; активність взаємодії з оточуючими людьми; особистісне проникнення у зміст бесіди; емоційно-оцінне ставлення; мовленнєві вміння: побудова мовленнєвих висловлювань у діалозі та монолозі, їх відповідність партнерському оточенню[3].

Таким чином, комунікативна діяльність - це діяльність, об'єктом якої є інша людина, а в даному випадку - це діяльність, що виступає як форма взаємодії дитини з дорослим і іншими дітьми.

Можна зробити висновок, що невербальні засоби комунікації у вигляді різних рухів, жестів і міміки, поглядів і таке інше, які супроводжуються вокалізаціями, голосовими реакціями (крик, гуління, лепет і т.ін.) передують вербальній комунікативній діяльності, розвиток якої проходить наступні етапи: формування пасивного і активного мовлення, зростання активного словника дитини, використання речень в активному самостійному мовленні, оволодіння предметним значенням слова.

Література

1. **Арушанова А. Г.** Речь и речевое общение детей: Книга для воспитателей детского сада/ А. Г. Арушанова. — М.: Мозаика-Синтез, 1999. —272 с. 2. **Денисенко О.І.** Развитие навыков коммуникабельности у детей дошкольного возраста/ О.І. Денисенко. — Черкаси: ЧОІПОПП ЧОР, 2012. —32с. 3. **Дідковська А.** Развитие коммуникативных способностей детей дошкольного возраста средствами сказки/ А. Дідковська. — Вісник Інституту розвитку дитини № 7, 2010 р. 4. **Жесткова Е. Б.** Характеристика развития коммуникативной деятельности и речи ребенка раннего возраста [Электронный ресурс].— Режим доступа: <http://aba-samara.ru/st5> 5. **Изард К.** Эмоции человека/ К. Изард. — М: Изд-во Моск. ун-та, 1980. —440 с. 6. **Лепская Н.И.** Язык ребенка

(онтогенез речової комунікації)/ Н.И.Лепская. — М., 1997. — 140с. **7.Логопедія.** Підручник/ За ред. М.К. Шеремет. — К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. — 376 с. : іл. **8.Малытко:** Програма виховання дітей дошкільного віку / АПН України. Інститут проблем виховання АПН Укр.; Наук. кер. авт. кол. З.П.Плохий. — 2-ге вид., доопр. і доп. — К., 1999. — 286 с. **9.Піроженко Т.О.** Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника/ Т.О.Піроженко.— Тернопіль: Мандрівець, 2010. — 152 с. **10.Справочник логопеда/** [О.Д.Абрамович, О.Ю.Артапухіна, О.П.Астафьева, Т.А.Бычкова та ін.]. — ЭКСМО, 2007г. —255с.

References

1.Arushanova A.G. Rech i rechevoe obchenie detey: Kniga dlya vospitateley detskogo sada/ A.G.Arushanova. — М.: Mozaika-Sintez, 1999. —272 s. **2.Denysenko O.I.** Rozvytok komynikabelnosti u ditey doshkilnogo viku/ O.I.Denysenko. —Cherkasy: CHOIPOP CHOR, 2012. —32s.**3.Didkovska A.** Rozvytok komunikativnyh zdbnostey ditey doshkilnogo viku zasobamu kazku/ A. Didkovska. — Visnyk Instytutu rozvytku dytyny № 7, 2010 r. **4. Zhestkova E.B.** Charakteristika razvitiya komunikativnoy deyatelnosti i rechi rebenka rannego vozrasta [Elektroni resurs]. — Rezhym dostupu : <http://aba-samara.ru/st5> **5. Izard K.** Emotsyi cheloveka/K.Izard. — М: Izd-vo Mosk.un-ta , 1980. —440 s. **6.Lepskaya N.I.** Yazyk rebenka (ontogenez rechevoy komunikatsyi)/N.I.Lepskaya. — М., 1997. —140s. **7.Logopediya.** Pidruchnyk/Za red. M.K.Sheremet. — К.: Vydavnychiy Dim "Slovo", 2010. — 376 s. : il. **8.Malytko:** Programa vyhovannya ditey doshkilnogo viku/ APN Ukrainy, Instytut problem vyhovannya problem vyhovannya APN Ukr.; Nauk.ker.avt.kol. Z.P.Plohiy. — 2-ge vyd., doop. i dop. — К., 1999. — 286 s. **9.Pirozhenko T.O.** Komunikativno-movlennievyy rozvytok doshkilnyka/ T.O.Pirozhenko.— Ternopil: Mandrivec, 2010. — 152 s. **10.Spravochnik logopeda/** [O.D.Abramovich, O.Yu.Artapuhina, O.P.Astafieva, T.A.Bychkova ta in.]. — EKSMO, 2007g. —255s.

Хоменко С.О. Розвиток комунікативних здібностей дітей раннього віку

У статті досліджується проблема розвитку комунікативних здібностей дітей раннього віку, порушуються питання про психофізіологічні механізми оволодіння мовленнєвою функцією дітьми перших років життя. Проаналізовано умови та шляхи оволодіння дитиною когнітивними уміньми та навичками. Визначено критерії сформованості комунікативно-мовленнєвих здібностей дітей раннього дошкільного віку. Описано рівні, на яких відбувається комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини. Визначено актуальність даної статті, яка полягає в тому, що підвищення ефективності дошкільної освіти шляхом реформування галузі відповідно до Концепції державної цільової програми розвитку дошкільної освіти передбачає дослідження низки психолого-педагогічних проблем, серед яких чільне місце посідає проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей раннього дошкільного віку. За даними наукових досліджень, порушення спілкування в дитинстві призводить до втрати емоційних контактів з дорослими та однолітками, до відсутності комплексу поживлення, недорозвинення комунікативної функції мовлення, до нездатності встановлення конструктивних взаємовідносин, несформованості навичок спілкування. Зазначено, що саме комунікативні здібності забезпечують ефективність спілкування, адекватне сприйняття й оцінку інших людей, соціально-психологічну адаптацію дитини раннього віку.

Ключові слова: комунікація, комунікативні здібності, комунікативно-мовленнєвий розвиток, спілкування, діти раннього віку.

Хоменко С.О. Развитие коммуникативных способностей детей раннего возраста

В статье исследуется проблема развития коммуникативных способностей детей раннего возраста, затрагиваются вопросы о психофизиологических механизмах овладения речевой функцией детьми первых годов жизни. Проанализированы условия и пути овладения ребенком когнитивными умениями и навыками. Определены критерии сформированности коммуникативно-речевых способностей детей раннего дошкольного возраста. Описаны уровни, на которых происходит коммуникативно-речевое развитие ребенка. Определена актуальность данной статьи, которая заключается в том, что повышение эффективности дошкольного образования путем реформирования отрасли в соответствии с Концепцией государственной целевой программы развития дошкольного образования предусматривает исследование ряда психолого-педагогических проблем, среди которых главное место занимает проблема коммуникативно-речевого развития детей раннего дошкольного возраста. По данным научных исследований, нарушения общения в детстве приводит к потере эмоциональных контактов с взрослыми и однолетками, к отсутствию комплекса оживления, недоразвития коммуникативной функции речи, к неспособности установления конструктивных взаимоотношений, несформированности навыков общения. Отмечено, что именно коммуникативные способности обеспечивают эффективность общения, адекватное восприятие и оценку других людей, социально психологическую адаптацию ребенка раннего возраста.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативные способности, коммуникативно-речевое развитие, общение, дети раннего возраста.

Homenko S.O. Developing communicative flairs of children of early age

The problem of developing communicative flairs of children of early age is investigated in the article, questions are affected about the psihofiziology mechanisms of capture by a speech function by the children of the first years of life. Terms and ways of capture are analysed by a child by cognitive abilities and skills. The criteria of formed of communicative-speech capabilities of children of early preschool age are certain. Levels there is communicative-speech development of child on that are described. Actuality of this article, that consists in that the increase of efficiency of preschool education by reformation of industry in accordance with Conception of the government having a special purpose program of development of preschool education envisages research of row of psyhology-pedagogikals problems among that a main place is occupied by the problem of communicative-speech development of children of early preschool age, is certain. From data of scientific researches, violations over of commonunication in childhood brings to the loss of emotional contacts with adults and childrens the same age, to absence of complex of revival, excalation of communicative function of broadcasting, to inability of establishment of structural mutual relations, unformed of skills of commonunication. It is marked that exactly communicative capabilities provide efficiency of commonunication, adequate perception and estimation of other people, socially psychological adaptation of child of early age.

Keywords: communication, communicative capabilities, communicative-speech development, communication, children of early age.

Стаття надійшла до редакції 29.10.13

Статтю прийнято до друку 04.11.13

Рецензент: д.п.н. Гладуш В.А.

УДК 376-056.264

ОСОБЕННОСТИ СЛОГОВОГО АНАЛИЗА И СИНТЕЗА У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ТЯЖЁЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Чемоданова Н.В.

Известно, что внимание к звуковой стороне речи спонтанно появляется в речевом онтогенезе в случае нормального хода его развития [1], но умение раскладывать единое языковое целое на составляющие его элементы формируется только в процессе специального целенаправленного обучения [2]. Понимая под языковым анализом и синтезом приём умственной деятельности, связанный с мысленным разложением сложного языкового целого на составляющие его элементы (фонема, слог, слово, предложение) и объединение их в единое языковое целое [3], мы рассматриваем слоговой анализ и синтез как отдельный компонент на одном из уровней его диагностики и коррекции.

С помощью заданий разработанной нами методики определяется уровень сформированности умения младшего школьника раскладывать слова и предложения на составляющие их слоги и объединять слоги в слова и предложения. С этой целью детям предлагается определить количество слогов в слове и составить слово из слогов, выделить слова с заданным количеством слогов, определить количество слогов в каждом слове предложения и составить предложение из слогов (всего 5 заданий). Все задания выполняются на основе восприятия речи логопеда, в случае возникновения затруднений при выполнении заданий предполагаются следующие виды помощи:

- организующая помощь («Слушай внимательно!», «Что ты должен сделать?», «Вспомни, как ты это делал раньше»);
- утрированное произнесение речевого материала логопедом («Давай попробуем ещё раз!») и уточнение возможности выполнения задания на дополнительном речевом материале;
- самостоятельное произнесение речевого материала ребёнком («Повтори слово!») и уточнение возможности выполнения задания на дополнительном речевом материале;
- использование наглядности, соответствующей заданию (подбор и/или самостоятельное выкладывание) и уточнение возможности выполнения задания на дополнительном речевом материале.

Для оценки выполнения заданий разработана следующая шкала, которая позволяет выделить уровни успешности выполнения заданий по изучению слогового анализа и синтеза:

- высокий уровень (5 баллов) – успешное выполнение без затруднений;
- уровень выше среднего (4 балла) – успешное выполнение с организующей помощью экспериментатора;
- средний уровень (3 балла) – успешное выполнение после утрированного произнесения речевого материала экспериментатором;
- уровень ниже среднего (2 балла) – самостоятельное выполнение после проговаривания речевого материала самим испытуемым;
- низкий уровень (1 балл) – самостоятельное выполнение задания с опорой на предъявляемую наглядность;
- самый низкий уровень (0 баллов) – помощь логопеда не приводит к успешному выполнению задания; отказ от выполнения задания.

Индивидуальный качественный анализ результатов выполнения заданий учащимися с ТНР на основе предложенной нами методики с учетом уровней успешности выполнения заданий, позволяет установить несколько уровней сформированности слогового анализа и синтеза:

1) умственный уровень сформированности умения (успешное выполнение операций слогового анализа и синтеза и действия в целом на уровне представлений, ориентировочная основа действия сформирована полностью, действие автоматизировано, свободно выполняется в быстром темпе по существенным признакам);